

Kinderen van de collaboratie

Leesexemplaar

Kinderen
van de
collaboratie

Piet Boncquet

Polis

canvas

7	Inleiding
11	WILLY LAPORTE
31	LEDY BROECKX
55	HERMAN PORTOCARERO
71	TILLY VETTERS
81	WIM CLAEYS
99	KRIE HEYSE
115	KOEN PAULI
129	ROSEMARIE BERGMANS
145	HEIN EN TOON VAN DEN BROECKE
163	ANNA CUPPENS
179	HEILI VERSTRAETE
<hr/>	
197	AANPASSEN OF COLLABOREREN?
221	Dankwoord
222	Kaarten

Inleiding

Toen in het najaar van 2017 *Kinderen van de collaboratie* op Canvas werd uitgezonden, veroorzaakte dat behoorlijk wat beroering in Vlaanderen. Elke week zaten gemiddeld een half miljoen Vlamingen aan het scherm gekluisterd. Daarmee was *Kinderen van de collaboratie* voor Canvas met voorsprong de best bekeken documentairereeks van de jaren 2000.

De manier waarop er naar de collaboratie wordt gekeken, verandert voortdurend. Nu de getuigen van de eerste generatie, de mensen die de oorlog als volwassene meemaakten, zo goed als allemaal zijn overleden, spreekt de tweede generatie vrijuit. Zij bevinden zich nu op een scharniermoment in hun leven: het moment waarop ze zelf op onderzoek gaan naar wat er precies gebeurd is tijdens de oorlogsjaren. Ze zoeken uit of de verhalen die ze heel hun leven in familiekring hebben gehoord, stroken met de waarheid. Ze stellen hun eigen verleden in vraag.

Bij veel mensen van de tweede generatie roept die zoektocht existentiële vragen op. Hoe rijmen ze het beeld van de liefdevolle papa met de daden die hij stelde tijdens de Tweede Wereldoorlog? En over welke daden gaat het precies? Wat was de motivatie, waarom kozen de ouders voor de stap naar de collaboratie? Was het een ideologische keuze, een pragmatische of eerder

stom toeval door de socioculturele context waarin ze zich bevonden? Het zijn vragen die decennia na de oorlog voor velen nog steeds onbeantwoord zijn. De collaborateurs van toen lieten niet in hun ziel kijken en deelden niet zelden een verbloemde versie van het verleden met hun kind(eren). Het taboe dat op het oorlogsverleden rustte, woog in veel gezinnen zo zwaar dat de kinderen er liever niet naar vroegen.

Historici stelden vast dat een behoorlijk aantal collaborateurs ervan overtuigd bleef dat wat ze tijdens de oorlog deden het juiste was, en dat die overtuiging dus niet afnam met het ouder worden. Schuldbesef was afwezig en werd vervangen door een collectief zwijgen. De manier waarop de Belgische staat de collaborateurs heeft bestraft, werd omgezet in een dominant narratief van slachtofferschap. Niet wat de collaborators hadden gedaan tijdens de oorlog werd besproken, maar wel hoe ze daarvoor door de Belgische staat zijn bestraft. De collaboratie werd binnen een radicale vleugel van de Vlaamse beweging vergoelijkt en die denkbeelden werden, al dan niet met succes, op de volgende generatie geprojecteerd. Sommige kinderen namen afstand van die denkbeelden, andere gingen erin mee, een kleine groep radicaliseerde nog sterker dan de ouder(s). Elk 'kind van de collaboratie' zocht zijn eigen waarheid en zijn eigen positie, ook binnen de familie.

Wie afstand nam van de daden en overtuigingen van zijn of haar ouders, balanceerde op een dunne koord. Zoals een van de getuigen het mooi verwoordt, was het voor hen kiezen tussen waarheid en respect. Niet zelden

primeerden het respect en de liefde voor de ouder op het willen achterhalen van de waarheid, waardoor het taboe werd gehandhaafd en de werkelijke motieven, denkbeelden en kennis over de historische feiten samen met de ouder in het graf verdwenen.

Het is niet toevallig dat pas nu, 75 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, plots feiten over de collaboratie aan het licht komen die Vlaanderen nooit onder ogen heeft willen zien. Het aandeel van een beperkt aantal Vlamingen in de *Holocaust by bullets*, het uitmoorden van Joden in het Oosten, werd pas onlangs wetenschappelijk aangetoond door historisch onderzoek. ‘Wisten mijn ouders van de Holocaust?’ is een vraag die vele ‘kinderen van de collaboratie’ terecht bezighoudt. Precies omdat het onderwerp tijdens het leven van hun ouders vaak onbespreekbaar was, zal er nooit een antwoord op geformuleerd kunnen worden. Die onwetendheid is vaak loodzwaar om te dragen.

De ‘kinderen van de collaboratie’ zijn een enorm diverse groep. Net zoals hun ouders elk op een heel andere manier in de collaboratie verwickeld waren, gaande van een gemeentebeambte die onder de Duitsers diende tot militaire collaborateurs, zo zijn ook hun kinderen erg divers. Ze kijken elk met hun eigen rugzak vol herinneringen en ervaringen terug op het verleden van hun ouders. In dit boek leest u de uitgebreide getuigenissen van de meeste personages uit de tv-reeks. Een boek leent zich tot meer nuance, meer verbreding en tegelijk meer diepgang. Elk verhaal is zo gelaagd dat de lezer niet anders kan dan het strakke zwart-witdenken laten varen.

Met hun openhartige getuigenissen tonen deze ‘kinderen van de collaboratie’ aan dat geschiedenis altijd ge-laagd is en dat de erfenis van een conflict van de omvang van de Tweede Wereldoorlog generaties lang kan door-werken en nog lange tijd latent aanwezig zal blijven in onze maatschappij.

Geert Clerbout
Eindredacteur *Kinderen van de collaboratie*

Willy Laporte

‘Ik zag de ondergang van het Groot-Duitse Rijk voor mijn ogen gebeuren’

Willy Laporte groeide op in een zwarte familie: vader, moeder, broers en zus waren allemaal op de een of andere manier betrokken bij de collaboratie. Hijzelf was lid van het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond (AVNĴ). Vooral de periode tussen september 1944, toen ze naar Duitsland vluchtten, en juli 1945, bij hun terugkeer naar België, was voor Willy een traumatische ervaring. ‘Ik heb als kind de ondergang van het Groot-Duitse Rijk voor mijn ogen zien gebeuren’, vertelt hij. Zijn oudste broer, een oostfrontstrijder, overleefde de oorlog niet. Al bij al wist Willy daarna een ‘normaal’ leven op te bouwen. Maar over zijn verleden zweeg hij lange tijd.

Ik was acht jaar toen de Tweede Wereldoorlog in mei 1940 begon. We woonden in Blankenberge. Mijn vader was stoffeerder en behanger, mijn moeder had een speelgoedwinkel. Ik had twee broers, van wie de ene studeerde aan het Onze-Lieve-Vrouwcollege in Oostende en de andere les volgde aan het Sint-Pieterscollege

in Blankenberge. Mijn zus was afgestudeerd en hielp in de winkel van mijn moeder. We woonden niet ver van de dijk, ik heb er heel mooie momenten beleefd. Voor de oorlog passeerden de muziekkorpsen die op de kiosk kwamen spelen. Dan stapte ik mee.

Wat ik me nog goed herinner van het begin van de oorlog zijn de stuka's van de Duitse Luftwaffe die we vanaf de dijk zagen overvliegen. Op een bepaald ogenblik doken ze met veel lawaai naar beneden en dropten een bom. Die viel op een villa niet ver van ons, dat was schrikken.

Ik herinner mij ook de stroom vluchtelingen die dagenlang richting Frankrijk trok. Kort daarna verschenen de eerste Duitsers in de straten. Ze marcheerden in hele colonnes en zingend langs de boulevard die naar Oostende leidde. Wij liepen met een bende kinderen mee. De Duitsers waren heel vriendelijk, bang waren we niet. Dat duurde dagen en nachten. Daarna keerde de vluchtelingenstroom in tegengestelde richting terug.

Mijn familie was zwart: katholiek en Vlaams-nationalistisch. Vader was lid van de Zwarte Brigade en het VNV, mijn moeder was actief in de vrouwenbeweging van het VNV, mijn oudste broer meldde zich aan bij de Waffen-SS, mijn tweede broer werkte bij de arbeidsdienst, mijn zus zat bij de Dietsche Meisjesscharen en ikzelf maakte deel uit van de jeugdbeweging AVNJ/NSJV (*het AVNJ werd later omgedoopt in het Nationaal Socialistisch Jeugdverbond (NSJV), red.*).

Na verloop van tijd en wegens onvoldoende werk in zijn sector trad mijn vader toe tot de Fabriekswacht,

een paramilitaire formatie. De leden droegen een wapen en bewaakten strategische punten, onder meer om aanslagen van het verzet te vermijden. Hij ging er niet uit overtuiging naartoe — mijn vader was geen vechtersbaas — maar om financiële redenen: uit de winkel haalden mijn ouders onvoldoende inkomsten en bij de Fabriekswacht kreeg hij een loon. Hij is er gebleven tot het einde van de oorlog.

Aangezien er geen badgasten meer waren, stopte mijn moeder met de speelgoedwinkel en begon ze groenten en fruit te verkopen. In de hotels naast en recht tegenover ons logeerden Duitse soldaten die ook klant waren bij ons en met wie we goede contacten hadden. Sommigen kwamen 's avonds langs en dan zongen ze samen met mijn broers Heimat- en soldatenliederen en vertelden ze over '*Bei uns in Deutschland*'. Mijn zuster werd verliefd op een van hen. Toen ze verloofd waren, trok ze met hem naar zijn familie in Duitsland, om afspraken te maken over hun huwelijk na de oorlog. Zover is het echter niet gekomen, hij is gesneuveld.

Daarna is mijn zus enkele maanden als kinderoppas gaan werken in Neurenberg, Duitsland. Toen ze terugkeerde, vond ze werk bij de Fürsorge, de sociale dienst van de Waffen-SS, die hulp verleende aan families van oostfrontstrijders. Mijn tweede broer Roger was ploegleider bij het AVNJ/NSJV en is daarna naar de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen getrokken.

Mijn oudste broer Fernand is op een bepaald moment naar Duitsland vertrokken, als vrijwillige arbeider. Hij heeft daar in een fabriek gewerkt en keerde razend

enthousiast terug. Hij vond alles magnifiek in Duitsland. Op 6 juni 1941 heeft hij zich aangemeld voor de Waffen-SS. Mijn moeder was in alle staten toen hij vertrok. Ze wist dat hij aan het front zou worden ingezet en vreesde voor zijn leven. Maar Fernand was niet tegen te houden. 'Ik vecht voor een beter Vlaanderen', zei hij. Na zijn opleiding werd hij ingezet in de Kaukasus en raakte hij gewond door kogels in zijn dijen en in zijn schouder. Hij keerde op ziekteverlof terug naar Blankenberge, waar hij in het Vlaams-nationale milieu onthaald werd als een held. Toen hem door zwarte SS'ers van de Algemene SS Vlaanderen gevraagd werd om deel te nemen aan een razzia tegen de witten antwoordde hij: 'Neen! Jullie zouden beter vechten aan het front in plaats van hier te paraderen.'

Bij het AVNJ/NSJV hadden we iedere zondag een bijeenkomst. Dat was telkens een belevenis. We moesten veel marcheren en driloefeningen doen en het uniform moest altijd perfect zitten. Er werd veel gesproken over Dietsland, maar als achtjarige begreep ik niet wat daarmee bedoeld werd. Pas later werd me duidelijk dat het ging om een unie tussen Vlaanderen en Nederland. We eindigden elke vergadering met een Vlaamse Leeuw, het Wilhelmus en het Zuid-Afrikaanse volkslied. Ik speelde fijfer, een soort kleine dwarsfluit, en mocht zelfs deelnemen aan een stage voor muziekkorpsen in Brussel. Dat was een heel avontuur. We moesten spelen bij plechtigheden, met veel tromgeroffel en vlaggengezwaai.

In 1942 mocht ik een vakantiemaand doorbrengen in Duitsland. Het initiatief ging uit van de Kinderlandverschickung, een organisatie die al voor de oorlog actief

was in Duitsland en nu ook Vlaamse kinderen de mogelijkheid bood mee te reizen. We vertrokken in Brugge met de trein richting Hörter, een stad aan de Weser. We woonden in bij Duitse gezinnen die heel vriendelijk waren en deden er verscheidene uitstapjes. Aan die vakantie bewaar ik mooie herinneringen.

Verder leidde ik in de oorlogsjaren het onbezorgde leven van een kind van negen, tien jaar. We werden wel scheef aangekeken als zwarte familie, maar ik had daar weinig last van. Als kinderen hadden we met de Duitsers een goede verstandhouding. We stapten met hen mee of we gingen kijken naar hun paarden, die op stal stonden. We mochten ze helpen voederen. Mijn liefde voor deze sierlijke dieren is daar ontstaan.

Naarmate het einde van de oorlog naderde, stegen de spanningen tussen de zwarten en de witten. Die laatste groep verwachtte een invasie van de geallieerden, de zwarten werden bang. Ik herinner me dat de pastoor van het kleine kerkje aan het station van Blankenberge de Duitsers vanaf de kansel uitschold, omdat ze de klokken uit de toren hadden weggehaald om er kanonnen van te maken. Er zat in de kerk een lid van het Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps (NSKK), de Duitse transport- en bevoorradingseenheid waarvoor ook Belgen werkten, en die wees de pastoor terecht. Daarna weigerde hij de communie te geven aan kerkgangers in uniform. Dat waren echter ook overtuigde katholieken en voor hen was dat een zware klap.

De Duitsers begonnen de dijk te verstevigen, de hele omgeving werd spergebied. Op het strand stonden anti-

tankversperringen. Ons huis werd dichtgemetseld en wij moesten verhuizen. Eerst naar een hotel met een bowlingbaan, buiten de stad. Maar het gebouw belemmerde het uitzicht op de zee voor de Duitsers, dus ze besloten het te slopen. We moesten weer vertrekken, deze keer naar Wenduine, waar na enkele maanden alles onder water gezet werd. Mijn ouders kozen ervoor de kust te verlaten en te verhuizen naar Kapellenbos in Kapellen, boven Antwerpen.

Toen begin september 1944 de geallieerden Antwerpen naderden, heeft mijn broer Fernand een vriend van hem die in Antwerpen woonde, gevraagd ons te komen ophalen om met een transport naar Duitsland te rijden. In feite hadden we nooit de intentie gehad om te vluchten. In onze ogen hadden we immers niets misdaan. We hadden niemand verraden of vermoord. Mijn ouders stonden voor een dilemma, maar uiteindelijk besloot mijn moeder haar zoon te volgen. Een uur later stonden ze al aan onze deur. We hadden amper één reiskoffer klaar. Mijn vader ging niet mee, die moest naar zijn brigade van de Fabriekswacht. Dus reden mijn moeder, mijn zus en ik mee met de auto tot in Antwerpen. Daar konden we samen met anderen plaatsnemen in opgeëiste vrachtwagens, die ons de avond van 2 september naar Susteren in Nederland brachten. Er heerste veel spanning en nervositeit, aangezien verteld werd dat weerstanders een aanslag zouden kunnen plegen. We werden beschermd door twee gewapende SS'ers.

Na een overnachting moesten we instappen in een trein met beestenwagens, gevuld met stro. We zaten

met veertig personen in een wagon. De trein deed er door de vele tussenstops acht dagen over om onze bestemming in Duitsland te bereiken, de stank was niet te harden. Onderweg zagen we niet veel, soms de sporen van bombardementen op de Duitse steden. Toen we in Sottrum, in de buurt van Bremen, aankwamen, was dat een verademing. We werden met paardenkoetsen naar een gymzaal gebracht, waar we weer op stro sliepen.

Wat later kwamen twee Vlamingen in uniform jongeren ronselen voor een Vlaamse school in Duitsland, de Rijksschool Vlaanderen in Ballenstedt in het Harzgebergte. Mijn moeder stuurde me mee. Het ging om een instelling waar de politieke elite voor de toekomst gevormd werd. Er waren ook Duitse leerlingen. Ik heb daar geen mooie tijd beleefd. Er werd nauwelijks Vlaams gesproken en blijkbaar was het de bedoeling ons te ‘verduitsen’. We leerden alleen maar over Duitsland: Duitse geschiedenis, aardrijkskunde over *Gross Deutschland*, Duitse liederen, bevelen in het Duits en politieke indoctrinatie.

Ik kreeg er last van een appendicitis en moest worden geopereerd. Daarvoor brachten ze mij naar een plaatselijk ziekenhuis, dat vol lag met gewonde burgers en soldaten. Ik moest over andere bedden kruipen om aan het mijne, dat in een hoek stond, te raken. Ik werd bang en probeerde weg te lopen, maar ze hielden me tegen.

’s Anderendaags moest ik geopereerd worden. Ik had nummer elf en moest wachten en aanschuiven, stoeltje per stoeltje. Toen ik de operatiezaal binnen mocht, waren ze met verschillende artsen tegelijk aan het opere-

ren. Er stond ook een kuip met vlees. Ik zie dat beeld nog altijd voor me. Na afloop mocht ik weer naar school en kreeg ik ziekteverlof. Maar een leraar stormde mijn kamer binnen, vroeg wat ik daar lag te doen en schold me uit voor nietsnut. Hij trok mijn kast open, riep dat die niet in orde was en gooide de inhoud op de grond. Daarna pakte hij alles op en wierp het door het raam naar buiten in de sneeuw. 'Je krijgt een halfuur om alles weer perfect in orde in de kast te leggen', schreeuwde hij me toe. Ik liep huilend naar beneden. Door de sneeuw was in mijn schriften alle inkt uitgelopen, dus mocht ik de volgende dag alles herschrijven. Andere methodes die ze in die school gebruikten, waren de publieke straffen, die werden uitgedeeld door de klas- en leeftijdsgenoten. Je moest tussen twee rijen leerlingen lopen terwijl ze je sloegen met hun riem. Ik hield me afzijdig, maar werd verplicht mee te doen.

Het was een verademing toen de Vlaamse Rijksschool verhuisde naar Wolsztyn, nabij Poznan in Polen. Dat was de hemel op aarde. De school bevond zich in een prachtig gelegen kasteel en er waren alleen Vlaamse leerlingen. We kregen beter eten, want er waren Vlaamse kokkinnen. We voelden ons thuis, maar ik miste mijn moeder. We kregen ook brieven, hoewel dat op het einde niet meer lukte.

Tijdens de kerstperiode mocht ik naar mijn moeder, die met mijn zuster in Hildesheim woonde. Het was een deugddoende vakantie. Ik trok dikwijls met mijn moeder naar de besneeuwde Moritzberg om met de slee naar beneden te glijden.

Voor de terugrit had ik met een vriend afgesproken om samen te reizen. Maar toen het zover was, daagde hij niet op. Ik zat dus als twaalfjarige alleen op de trein naar Polen, zevenhonderd kilometer ver. In Berlijn moest ik overstappen, maar daar miste ik mijn volgende trein. Ik werd opgevangen door een hulporganisatie, een soort Rode Kruis, en mocht overnachten in een bunker in de buurt van het station. Dat werd die nacht platgebombardeerd, maar ik had niets gehoord. Er reden voorlopig geen treinen, maar tegen de middag kon ik toch weer vertrekken. In een rangeerstation aan de grens Duitsland-Polen stonden talrijke treinen vol gewonden van het oostfront. Ze werden overgeladen in andere treinen. Dat was een vreselijk gezicht, die honderden bebloede en omzwachtelde lichamen. Dat beeld is me altijd bijgebleven. Na veel ellende kwam ik in Wolsztyn aan. Helaas waren de Russen al op komst.

Na amper een paar weken werden we ingeschakeld in de opvang van Volksduitsers, Duitsers van wie de voorouders eeuwen geleden naar Rusland of Polen uitgeweken waren en die nu op de vlucht waren voor de Russen. We brachten hen naar het station, waar ze de trein konden nemen. Enkele dagen later moesten we zelf hals-overkop met de trein vluchten, weer in beestenwagons. Het was de laatste trein die uit Wolsztyn kon vertrekken, want we hoorden de Russische kanonnen dichterbij komen. Voor een twaalfjarige zijn dat traumatiserende ervaringen. Gelukkig waren we in groep en hadden we veel steun aan elkaar. We keerden terug naar Ballenstedt, in verschillende etappes.

Op een bepaald ogenblik werd ik bij de school-directeur geroepen. 'Ik moet je iets treurigs mededelen', zei hij. 'Je broer is gesneuveld. Hij is een held en je mag trots op hem zijn.' Een Vlaamse soldaat die in zijn bureau zat, vertelde dat ik voor enkele dagen naar mijn moeder mocht. Ik mocht geen persoonlijke zaken, zoals mijn postzegelverzameling, meenemen en ik moest in mijn dagelijks werkuniform vertrekken. Ze wilden zeker zijn dat ik zou terugkeren. Ik moest zweren dat ik dat zou doen, net als de soldaat die me begeleidde naar Hildesheim.

Mijn moeder was zeer blij mij te zien. We trokken naar de Moritzberg, buiten de stad. Terwijl we aan het stappen waren, hoorden we het vliegtuigalarm afgaan. We haastten ons naar de top van de berg. Vanaf die plek zagen we op 22 maart 1945 ongeveer 250 geallieerde bommenwerpers de stad compleet verwoesten, vooral met brandbommen. De aanval duurde wellicht slechts een uur, maar voor mij was het een eeuwigheid. Het was een van de akeligste belevenissen uit mijn hele leven.

Mijn zus bevond zich nog in de stad, in een bunker. Met een vriendin is ze gevlucht en tijdens de brandbommenregen zijn ze erin geslaagd de Moritzberg te bereiken. Mijn zus wist dat we daar zaten. We waren er niet alleen, want een groot deel van de inwoners was de stad ontvlucht en had bescherming gezocht in de bossen. Ze hebben nog een hele tijd naar ons moeten zoeken, maar het is hen gelukt. De opluchting was enorm toen we elkaar terugvonden. De stad heeft acht dagen lang gebrand. In een opvangcentrum konden we eten

en een deken krijgen. We moesten buiten overnachten. Maar daar sloeg de paniek toe: de vele aanwezigen vreesden dat de geallieerden ook de bossen zouden bestoken met brandbommen, zoals in Dresden gebeurd was. De bevolking was woedend op die Amerikaanse ‘bandieten’.

Wij zijn aan de achterkant van de Moritzberg naar beneden gegaan op zoek naar logement. Een vrouw riep ons binnen. We mochten daar enkele dagen blijven, dat was echte solidariteit. Die vrouw was vooral bezorgd om mij. Ik zag er waarschijnlijk slecht uit, want ze liet mij twee rauwe eieren opslurpen om aan te sterken. Mijn zus ging op verkenning in de stad. Daar stelde ze vast dat alles in puin lag en dat de vierhonderd aanwezigen in de bunker waaruit zij weggelopen was dood waren.

Mijn moeder wilde naar de Lüneburger Heide, omdat daar nog enkele koffers van Fernand stonden. We moesten noodgedwongen een paar dagen wachten vooraleer we konden vertrekken, want de stad brandde nog. Het was een hallucinant beeld toen we door de stad liepen: alles lag plat, er werden voortdurend doden uit het puin gehaald en de verkoolde lijken werden op de markt gestapeld. De Duitsers schakelden daarvoor krijgsgevangenen in, vooral Russen.

Toen we in de Lüneburger Heide aankwamen, heerste daar rust, dat was een echte verademing. Maar niet voor lang. Eerst passeerden er Duitse colonnes in de richting van Bremen. Die geloofden echt dat de kansen door de geheime wapens en de V2-bommen nog zouden keren. Kort daarna arriveerden de Britten. Alle mannen, ook ik, werden opgesloten in een schuur. Mijn moeder

en zuster vreesden dat we zouden worden weggevoerd. Ik was verdacht omdat ik nog enkele stukken van mijn schooluniform aanhad. Dat was een vreselijk moment, want er stond een Britse soldaat achter mij met zijn mitraillette tegen mijn rug. Ik mocht mijn armen niet laten zakken. Toen was ik echt bang. Mijn zuster, die goed Engels sprak, slaagde erin mij vrij te pleiten.

Een paar dagen later reden de Britten een grote vrachtwagen voor. Daarin hingen foto's van het pas bevrijde concentratiekamp Bergen-Belsen. Iedereen werd verplicht de gruwel te bekijken. De Duitsers geloofden niet wat ze zagen. 'Dat zijn leugens en propaganda', zegden ze. Intussen stalen de Britten alle waardevolle voorwerpen uit de huizen.

Aangezien de Britse officieren hun intrek wilden nemen in het huis waar wij logeerden, moesten we ander logement zoeken. Voor hun komst hadden we snel alle compromitterende zaken, zoals de reiskoffers, brieven en foto's van mijn broer, bij een boom begraven. Die zijn we later weer gaan ophalen. We konden een tijdje bij een herenboer verblijven tot we besloten terug te keren naar België. Daarvoor moesten we naar een verzamelpunt in een kazerne in Lüneburg, waar een mix van dwangarbeiders, politieke gevangenen en oud-SS'ers samenzat. We werden met legervrachtwagens getransporteerd naar een tentenkamp bij de Franse grens.

De politieke gevangenen zouden worden opgehaald door bussen die uit België zouden komen, wij moesten met vrachtwagens mee. Maar ze wilden niet wachten, eisten de vrachtwagens op en vertrokken ermee naar